

Boekbesprekingen

R. Pannier en M. Verstraete. *Arteriële hypertensie. Deel 8 van de Nederlandse Bibliotheek der Geneeskunde. Stafleu's wetenschappelijke uitgeverij n.v., Leiden, 1966. 176 bladzijden, prijs in abonnement f 18,—; los f 23,75.*

In kort bestek is in dit boek een overzicht van de tegenwoordige stand van zaken bijeengebracht. Besproken worden de fysiologische aspecten, normale bloeddruk en definitie van hypertensie, essentiële en secundaire hypertensie, pathologische anatomie, verband met atherosclerose, behandeling en een instructieve lijst van bloeddrukverlagende middelen, ingedeeld naar hun structuur of aangrijpingspunt. Van belang is — ook voor ervaren artsen — hoofdstuk III over het bepalen van de bloeddruk. Instructief is hierbij tabel 2, waaruit blijkt, welke correcties moeten worden aangebracht voor verschil in de omtrek van de bovenarm.

Bij een volgende druk zouden voor de duidelijkheid de rechte grafiekjes van figuur 2 moeten worden verwisseld. Verder blijkt de uitspraak, wat normale bloeddruk is (bladzijde 22) niet geheel te worden geruggesteund door de grafiek van figuur 3 en van figuur 5. Met de op bladzijde 135 genoemde sectie E met praktische wenken zal bedoeld zijn de paragraaf 5.

Het boekje verschaft de lezer theoretische kennis en is ook voor de praktijk van waarde. Het voldoet aan alle eisen van een goede nascholing.

R. Bollegraaf.

W. P. Plate en G. Hellinga. *Het onvruchtbare huwelijk. Deel 14 van de Nederlandsche Bibliotheek der Geneeskunde. Stafleu's wetenschappelijke uitgeverij n.v., Leiden, 1966. Prijs in abonnement f 8,75; los f 11,—.*

De combinatie van deze schrijvers geeft al aan, dat de in dit boekje besproken stof van de vrouwelijke en de mannelijke zijde wordt benaderd. Het is een uitermate leerzame samenvatting van wat er van de fysiologie en de pathologie van de conceptie bekend is. In de inleiding worden de verschillende vormen van steriliteit genoemd. Het is mogelijk, dat de termijn, waarin een vrouw beneden 30 jaar moet wachten, vóór een onderzoek wordt ingesteld (drie jaar), door menigeen niet wordt afgewacht.

Op bladzijde 39 onder 4 wordt niet de invloed van een in de vroege jeugd uitgevoerde breukoperatie op het vas deferens genoemd; wel op bladzijde 40 de mogelijkheid van een fibrosis testis na een herniotomie. De kunstmatige inseminatie is terecht kort behandeld, daar hieraan een monografie door L. H. Levie is gewijd. Een hoofdstuk over adoptie besluit het boekje.

R. Bollegraaf.

F. Meyboom, *Quaestionarium medicum. Elsevier Publishing Company, Amsterdam-New York, 1961; 213 bladzijden, prijs f 16,—.*

De communicatie met buitenlandse arbeiders zal voor menig huisarts in Nederland grote problemen opleveren. Het lijkt daarom nuttig de aandacht te vestigen op dit boekje waarin 475 vragen en mededelingen, betreffende anamnese, onderzoek en verzorging, in 17 verschillende talen staan afgedrukt. De tekst is in negen rubrieken onderverdeeld: administratieve vragen en negen betreffende het onderzoek: intern geneeskundig, chirurgisch, neurologisch, dermatologisch, oogheelkundig en otologisch. Vervolgens een rubriek „Opneming in het ziekenhuis” en tenslotte een hoofdstuk „Verpleging”.

Men vindt vertalingen in het Engels, Frans, Italiaans, Spaans, Portugees, Duits, Noors, Zweeds, Fins, Pools, Russisch, Grieks, Chinees, Japans, Maleis en Esperanto. De vragen zijn zodanig gesteld dat het antwoord in de meeste

gevallen ja of neen kan zijn, zodat geen gebruik hoeft te worden gemaakt van een keuzelijst met antwoorden.

Het boekje lijkt mij, gezien het gebruik van vele soorten vreemde lettertekens, zeker goedkoop te noemen.

G. J. Bremer

Y.M. M. Stellweg. *Verzorging en reactivering van bejaarden. Uitgever L. Stafleu & zoon, Leiden, 1966. Prijs f 7,90.*

Dit ongeveer 60 gedrukte bladzijden tellende boekje is niet voor artsen geschreven, maar voor personen die op een of andere wijze zijn betrokken bij, of belangstelling hebben voor, de verzorging van medemens, die daartoe zelf, wegens gevorderde leeftijd, niet meer in staat zijn. Het is een gezellig babbeltje dat men in een avond uitleest. Alleen artsen, die in het geheel geen notie hebben van gerontologie, zouden er iets uit kunnen leren. Men zou het ter lezing kunnen aanbevelen aan bejaardenclubs, bejaardenverzorgsters of aan personen die zich op een of andere wijze gedrongen voelen, al dan niet via een comité, zich met bejaardenzorg bezig te gaan houden. Als huisarts, vooral op kleine plaatsen, wordt men nog al eens door een bejaardenzorgcomité benaderd en men kan dan beginnen met de lezing van het boekje van zuster Stellweg aan te raden. Men wil immers zo vaak iets gaan doen waar de oudere mensen helemaal niet blij mee zijn, en juist daartegen waarschuwt de schrijfster herhaaldelijk. Toch ontkomt ook zijzelf niet helemaal aan de verzorgingsdrang, bijvoorbeeld als zij zich uitspreekt voor regelmatige controle door de huisarts, welke controle zij verplicht zou willen zien.

H. A. M. Ruhe

F. J. J. Buytendijk, J. H. Huijts, G. A. Kooy, J. C. Schreuder en J. G. M. Wellen. *De derde levensfase. Nummer 31 in de serie Geestelijke Volksgezondheid. Uitgeverij het Spectrum Utrecht/Antwerpen, 1961. Prijs f 2,75.*

Het meest lezenswaardig uit deze brochure is het hoofdstuk getiteld: „Adequate Bejaardenzorg”, door Prof. Kooy. Hierin worden de resultaten vermeld van een enquête onder de bejaarden van Wageningen, gehouden met het doel een aantal hypothesen over de betekenis van het ouder worden voor het levensgeluk en het doen en laten der betrokkenen te toetsen aan de werkelijkheid. Daarbij blijkt dat rond het 65ste jaar een vrij scherpe wijziging in het gedragspatroon optreedt, terwijl daarna alles veel geleidelijker verloopt. Verder blijken de verschillen in rolreductie voor mannen en vrouwen nauwelijks te divergeren in tegenstelling tot wat men vaak denkt. Hetzelfde geldt voor verschillen in sociale status tussen de bejaarden onderling; de onontwikkelde oude mens weet met zijn vrije tijd evenzeer raad als de bejaarde intellectueel. Tenslotte kwam opnieuw uit dat de wijze waarop men geleefd heeft tijdens de ouderdom in wezen niet verandert. Zij die heel hun leven lang graag hebben gewerkt, blijven dat op een of andere wijze doen en zij die altijd het land aan werken hebben gehad, genieten op hun oude dag het meest van hun luie leunstoel. „Flecte quod est rigidum, Fove quod est frigidum”, is het devies van de vereniging die deze reeks uitgeeft. Een andere strofe uit hetzelfde gedicht: „In labore requies”: geldt stellig voor Prof. Buytendijk, maar niet voor velen zijner tijdgenoten.

H. A. M. Ruhe

M. Saan. *Over methoden ter bevordering van de efficiency in de praktijkvoering van de huisarts. J. B. Wolters, Groningen 1966; 204 bladzijden.*

Overeenkomstig de grote activiteiten die de auteur reeds gedurende lange tijd op het terrein van de efficiënte praktijkvoering heeft ontwikkeld, getuigt dit proefschrift naast een grote belangstelling ook van gedegen studie en een duidelijke empirie. Vanuit het gezichtspunt van de efficiency is er echter een tekort voelbaar aan een exacte omschrijving van het doelmatigheidsprincipe alsmede aan een aantal algemene richtlijnen die voor elke huisartsenpraktijk als uit-

gangspunt voor verhoging van het arbeidsrendement zouden kunnen dienen. Door een wat sterke persoonsgebondenheid wordt de algemene toepassingsmogelijkheid dan ook beperkt, hoewel iedere huisarts in dit boek naast waardevolle tips zeker minstens een stimulans zal kunnen vinden om de efficiency in zijn praktijkvoering te verhogen.

Bij de opsomming van de noodzakelijke eigenschappen bij de zich vestigende huisarts ontbreken afweegfactoren; als zodanig is het spreken van een minimum-waarde bij sommering van toe te kennen waarderingscijfers niet geheel juist. Zowel bij de beschrijving van de arts-patiënt-relatie als bij de behandeling van de werkzaamheden van de huisarts wordt een te sterke synonymie van efficiënt en tijdsbesparend geïndiceerd. In dit verband is het een consequentie te noemen dat de auteur spreekt over: „persen in dit efficiency-keurslijf . . .” doch de werkelijk efficiency dient een goed passend kostuum te zijn!

Wat geschreven wordt over groepspraktijken is zeker een nadere bestudering waard al lijkt de tekening van voor- en nadelen wel erg zwartwit. De beschrijving van de ideale auto voor de huisarts lijkt mij in dit proefschrift wat minder gelukkig geplaatst. Tenslotte is het hoofdstuk over efficiency-maatregelen door huisartsen als collectiviteit uitermate boeiend en van didactische waarde.

Samenvattend: een interessante dissertatie met beperkt nut voor de gemiddelde huisarts.

K. G. H. H. Doyle

Het lezen waard

In 1919 verscheen het sindsdien veel geciteerde boekje, *Das autistisch-undisziplinierete Denken in der Medizin und seine Überwindung*, geschreven door de Zwitserse hoogleraar in de psychiatrie, E. Bleuler. In 1966 gaf Springer-Verlag te Berlijn een herdruk van dit bekende boek uit, ditmaal voorzien van een voorwoord van de zoon van de auteur. De prijs van dit 169 pagina's tellende boek bedraagt f 15,40.

Nota bene

De schadelijke invloed van tetracycline op het glazuur van het gebit bij kinderen onder 12 jaar, dwingt er toe dit middel bij hen, behoudens *indicatio vitalis*, niet voor te schrijven.

Gezien de giftigheid dienen boorzuur en zijn verbindingen uit de receptuur te worden geschrapt.

De moeder van een kind beneden de kleuterschooleeftijd behoort thuis te blijven en werkelijk voor haar kind te zorgen in plaats van buitenshuis te werken. De huisarts heeft hier een belangrijke adviserende taak.

Literatuurinformatie *

Zola, I. K. *Culture and symptoms -- an analysis of patient's presenting complaints.* (1966) *Amer. soc. Rev.* 31, 615-630.

Physical disorder is often thought to be a fairly objective and relatively infrequent phenomenon. An examination of the literature reveals, however, that the empirical reality may be that illness, defined as the presence of clinically serious signs, is the statistical norm. Given that the prevalence of abnormalities is so high, the rate of acknowledgement so low, and the decision to seek aid unrelated to objective seriousness and discomfort, it is suggested that a socially conditioned selective process may be operating in

* Zie (1966) huisarts en wetenschap 9, 259

what is brought in for medical treatment. Two such processes are delineated and the idea is postulated that it might be such selective processes and not etiological ones which account for many of the previously unexplained epidemiological differences between societies and even between subgroups within a society. A study is reported which illustrates the existence of such a selective process in the differing complaints of a group of Italian and Irish patients — a pattern of differences which is maintained even when the diagnosed disorder for which they sought aid is held constant.

Kolk, J. J. *De eerste menstruatie.* (1966) *T. soc. Geneesk.* 44, 938-942.

Bij een interview — onderzoek te Arnhem in de jaren 1961 tot 1964 — waarbij 540 vrouwen betrokken waren, werd een mediaan van de menarcheleeftijd van 13,68 gevonden. Van deze vrouwen menstreeerde 98,9% voor het eerst vóór het 17de jaar. Het in de literatuur vermelde en in een eerder gehouden eigen onderzoek bevestigde bestaan van een vervroeging van het menarchetijdstip in de loop der jaren kon niet aangetoond worden. Ook een verband van lichaamsbouw of gevolgd onderwijs met menarchetijdstip bleek voor de in dit onderzoek betrokken vrouwen niet aanwezig te zijn.

Inglis, B. *Psyche submerged.* (1966) *Lancet* II, 1307-1310.

The writer has the aim to expose the inadequacies of the orthodox mechanistic approach. To argue as some scientists do, that mind must be kept out of diagnosis because its influence cannot yet be measured is surely idiotic: love cannot be measured, either, but we do not for that reason ignore its influence in every day life. To do so would be, in the strictest sense unscientific. It is a sad irony that the profession, in its determination to become genuinely scientific, has been led into a spurious scientism, which bears no relation to life as we know it.

Zuithoff, D. en G. Blaauw. *Leiding geven in het werk met probleemgezinnen.* (1966) *T. maatsch. Werk.* 20, 429-435.

Voor het leiding geven aan probleemgezinnen moet er een relatie zijn, die evenals bij de ouder-kind relatie een gevoel van geborgenheid moet inhouden, deze moet langzamerhand worden gevormd en moet functioneel werken zonder onecht te zijn, hetgeen ook door de cliënt moet worden ervaren. Pas dan zal de leiding van de maatschappelijk werkster vrijwillig worden aanvaard. Bespreking van de praktische toepassing.

Cobb, S. & S. V. Kasl. *The epidemiology of rheumatoid arthritis* (1966) *Amer. J. pub. Hlth.* 56, 1657-1663.

The present state of our knowledge about the epidemiology of rheumatoid arthritis is reviewed. The inadequacies of the point prevalence approach to this disease are emphasized. Attention is drawn to selected social and psychological factors and relevant new data are presented. The emerging pattern of results is discussed and differences between the sexes are emphasized.

Mitchell, D. L. & A. I. Goldfarb. *Psychological needs of aged patients at home* (1966) *Amer. J. pub. Hlth.* 56, 1716-1721.

A report is presented on a pilot study to determine needs of aged patients in their homes, and especially mental and emotional problems, and to examine reactions and attitudes of visiting nurses to their aged patients. Implications for education, supervision, and consultation are presented.

Bergman, L. G. *A design for continuing medical education* (1966) *J. med. Educ.* 41, 965-968.

The continuous education of physicians is one of the most important problems facing medical education today. There is a serious gap between available knowledge and applica-